

ČOVEK I NJEGOVA TELESNOST

Čovek kao „misleće biće“ može da se sagleda kroz dimenzije „nematerijalnog“ uma i „materijalnog“ tela. Pored ove, uslovno rečeno, globalne dualnosti, postoje i dve specifičnije dualnosti, a to su „telo“/„ja“, „osoba“ (body/person) i „telo“/„okruženje“ (body/environment). Kad je reč o navedenim dihotomijama treba istaći da je još uvek rasprostranjeno mišljenje da su čovekovo telo i čovekovo „ja“, kao i čovekovo telo i okruženje, posebni/odvojeni aspekti čovekove ličnosti. Savremena kognitivna nauka, osporava ovakvo viđenje problema (i stavlja ga pod znak pitanja). Insistira se, naime, na tesnoj povezanosti između „tela“ i „ja“, odnosno „tela“ i „okruženja“. Uz ovakav stav treba priključiti i sledeću opasku psihologa Rejmonda Gibsa: „A body is not something that we own, it is something that we are“.

Problem dualnosti (čovekovo) telo/(čovekovo) ja istraživala je (kao što je to već ranije pomenuto) Lin Bejker, po formaciji filozof. U okviru svoje hipoteze „konstituisanja“ ona ističe da je telo to koje konstituiše čovekovu ličnost (tj. njegovo „ja“), ali da čovekovo „ja“ i njegovo telo nisu identični (nisu jedno isto). Čovek, naime, postaje ličnost/osoba/„ja“ na temelju sposobnosti da kroz svest o sebi stekne *perspektivu prvog lica*. Ova perspektiva je kompleksna mentalna sposobnost koja čoveka razdvaja od životinja (a koje takođe mogu da dosegnu određen nivo svesti u svom razvoju). Istovremeno, ova perspektiva omogućava čoveku da svoja mentalna stanja i svoje telo poima kao svoje, da

ima svoja intencionalna stanja (kao što su verovanja, želje, nade, strahove i slično) i da ima samosvest o svojim planovima i ciljevima.

Perspektiva prvog lica se sastoji od dve faze, od kojih jedna („rudimentarna“) predstavlja neophodan/nužan uslov za nastanak druge („robustne“) faze. Ova druga faza nastaje sa usvajanjem jezika, s obzirom na činjenicu da ni ona sama, niti „pojam /svest o sebi“, *ne postoje izvan jezika*. Ova (robustna) faza perspektive prvog lica nam omogućava ne samo da identifikujemo sebe kao nekog ko se razlikuje od drugih, nego i da sebe poimamo kao subjekta mnogih važnih aktivnosti. U pitanju je čovekova sposobnost da odlučuje šta će da uradi u određenom trenutku, da određuje prioritete između svojih ciljeva, da razmišlja o svojim motivima, da vodi moralan život, da razmišlja o svom životu (kako o onom u prošlosti, tako i onom u budućnosti). Ova sposobnost omogućava čoveku, isto tako, da bude odgovoran pri donošenju odluka, da na temelju svojih iskustava iz prošlosti promišlja svoju budućnost, kao i da menja svoje navike u skladu sa procenom vezanom za uspešnu realizaciju svojih planova. Sve ove sposobnosti, koje omogućava robustna dimenzija perspektive prvog lica, su jedinstvene u našem univerzumu. *Lingvističku potvrdu* za perspektivu prvog lica nalazimo u upotrebi lične zamenice prvog lica jednine (ja), kao u primerima:

I wonder whether I'll be happy in ten years.

I promise that I will stay with you.

Ono što je važno istaći jeste da ova perspektiva ne može na adekvatan način da se prevede u dimenzijama trećeg lica. Ono što takođe treba istaći jeste da biće sa perspektivom prvog lica ne samo da „ima misli o sebi kao sebi“, nego i da je „subjekat tih misli o sebi“. Perspektiva prvog lica ne može da se udvostruči. Nemoguće je, naime, da postoje dve osobe sa istom perspektivom prvog lica.

Bejker ističe dva aspekta hipoteze „konstituisanja“ čovekove ličnosti:

- On the one hand, human person has unique first – personal persistence conditions. I continue to exist as long as my first – person perspective is exemplified; if something has my first – person perspective, then that being is a person is me. The conditions for persons are absolutely unique: they are first – personal conditions that elude third - person formulation.

- On the other hand, a human person is essentially embodied. I am wholly material being, constituted by, but not identical to my body.

(Baker, 2007:17 – 36)

Interesantan problem predstavlja i pitanje dualizma u okviru samog čovekovog „ja“: tj. da li je ono monolitno/„nedeljivo“ ili višestruko/„deljivo“. Tradicionalno viđenje čovekovog „ja“ glasi da je „ono jedinstveno/monolitno/nedeljivo“. U tom smislu Gibs navodi mišljenje škotskog filozofa Rida (Thomas Reid), koji između ostalog, kaže:

...A person is something individual... My „thoughts“, and „actions“, and „feelings“ change every moment; they have no continued, but a successive existence; but the self or I, to which they belong, is permanent; and has the same relation to all successive thoughts and actions which I call mine“. (Fromm Flanagan, 2002:173).

(Gibbs, 2010:19)

Danas je međutim, u priličnoj meri rašireno mišljenje da čovek *nema samo jedno ja*, kao što ima samo jedno telo. Kompleksnost (i mnoštvo) čovekovih telesnih iskustava nužno prati i podjednako kompleksan skup (i mnoštvo) čovekovih različitih „identiteta“ (odnosno „ja“):

People talk about their inner selves in different ways at different times, using a range of metaphorical concepts that arise from their varied bodily experiences in the physical and social world (Lakoff & Johnson, 1999). Metaphorical concepts express fundamental mental mappings by which knowledge from one

domain (i.e., the target) is structured and understood by information from a dissimilar domain (i.e., the source).

(Gibbs, 2010:20)

Metaforički koncepti nam pomažu da shvatimo i razumemo različite vrste čovekovog „ja“. S obzirom na činjenicu da ne postoji jedan/monolitan koncept čovekovog „ja“, ono ne može da bude permanentno. U cilju ilustracije ovakvog pristupa navodimo neke od definicija i primera iz jezičke upotrebe različitih dimenzija čovekovog „ja“ u metaforama:

- Self – control is object control: After being knocked down, the boxer picked himself up off the canvas.

- Self – control is being in one` s normal location:

I` m just beside myself with anger.

- Self – control is having the self as a container:

Pull yourself together.

- Self as an essence that is a found object:

He found himself in writing.²

U okviru kognitivne neuronauke ističe se, takođe, da postoje tri nivoa u koje je usađeno čovekovo „ja“. To su „proto“ – ja („proto – self“) koje je nesvesno, zatim „centralno“ – ja („core – self“) koje je neverbalno, ili preverbalno, ali svesno i „autobiografsko“ ja („autobiographical – self“) koje zahteva pojmovnu strukturu i jezik.

Ovu podelu **Damazio** (Antonio Damasio) definiše na sledeći način:

- The *proto - self* is unconscious and contributed by „inter-connected and temporarily coherent collection of neural patterns which represent the state of the organism“ (Damasio, 1999:154). Lower animals, even lobsters, possess a proto – self.

- The *core – self* is the nonverbal, or preverbal, subject of conscious experience. Dogs, cats, and human infants have core selves.

---

² Gibbs (2010:20)